

УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЮ РОБОТОЮ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НОВОГО ТИПУ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Анотація. У статті обґрунтовано структуру управління науково-методичною роботою в загальноосвітніх навчальних закладах нового типу, проаналізовано форми й методи організації науково-методичної роботи з педагогами у загальноосвітньому навчальному закладі нового типу.

Ключові слова: управління науково-методичною роботою, форми й методи організації науково-методичної роботи з педагогами.

Аннотация. В статье проанализированы структура управления научно-методической работой в общеобразовательных учебных учреждениях нового типа, формы и методы организации научно-методической работы с педагогами.

Ключевые слова: управление научно-методической работой, формы и методы организации научно-методической работы с педагогами.

Актуальність. Створення національної школи в незалежній Україні потребує нового підходу до мети освіти, змісту навчання та виховання. Показником позитивних зрушень у процесі реформування вітчизняної освіти є поява в Україні загальноосвітніх навчальних закладів нового типу: гімназій, ліцеїв, колегіумів. Їх досвід роботи підтверджує, що підготувати нову генерацію інтелектуальної еліти для відродження Української держави неможливо без якісного оновлення системи роботи з педагогічними кадрами. У Національній доктрині розвитку освіти в розділі XII «Освіта і наука» визначається, що «поєднання освіти й науки є умовою модернізації освіти, головним чинником її подальшого розвитку, що забезпечується : розвитком освіти на основі наукових і технологічних досягнень; інноваційною освітньою діяльністю у навчальних закладах усіх типів, рівнів акредитації та форми власності». Таким чином, науково-методична робота, яка охоплює коло зазначених проблем, є важливою рухливою силою в розвитку загальноосвітньої школи України. Проблема якості і ефективності науково-методичної роботи в ЗНЗ стала наріжним каменем у реформуванні освітніх систем. Модернізація навчальних закладів, поява їх нових типів і різних

форм власності потребують створення адекватних моделей управління, які базуються на засадах сучасного наукового менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вченими висвітлюються різні аспекти організації методичної роботи в закладах освіти. Об'єднуючою основою для частини досліджень є визначення суті цього поняття. Так, методична робота розглядається в наукових працях як: як компонент системи підвищення кваліфікації педагогів (Ю. Бабанський, М. Ващенко, Н. Волкова, Н. Ваганов, С. Єлканов, І. Жерносек, С. Крисюк, М. Кузьміна, Н. Кухарев, А. Панасюк, С. Смирнова та ін.); як компонент організаційної структури управління освітнім процесом і контролю (Е.Березняк, Л.Даниленко, Н.Корогод, Ю.Конаржевський, Л.М.Карамушка, Н.Островерхова, М.Поташник, Н. Худоминський та ін.); як форма організації вивчення та впровадження досягнень педагогічної науки й передового педагогічного досвіду (Б. Бондар, С. Бондаренко, Г. Гребенюк, О. Деменцев, В. Журавльов, П. Карташов, В. Крижко, М. Красовицький, І. Кривонос, А. Макаренко, С. Максимюк, М. Махмутов, Л. Момот, Л.Я. Набока, М. Нікандров, З. Онишків, Є. Павлютенков, В. Паламарчук, Є. Рапацевич, М. Скаткін, Е. Сердюк, В. Сухомлинський, М. Ярмаченко, М. Фіцула, О. Ярошенко та ін.); як форма виявлення педагогічної творчості (Д. Богоявленська, С. Бондаренко, І. Демакова, В. Загвязинський, С. Кондратенков, Б. Коротяєв, В. Краєвський, Л. Новикова, Н. Посталюк, Р. Скульський, С. Соловейчик, С. Ільїн та ін.); як компонент системи атестації педагогічних працівників (Т. Абдуллаєв, О. Автомонова, В. Бондар, В. Захарчук, Х. Золотар, С. Мануйленко, О. Овдієнко); як структурна ланка системи безперервної освіти (Л. Анциферова, Є. Барбіна, Є. Березняк, Є.Винославська, А.Владиславлев, Б.Гершунський, Г. Данилова, О. Диркач, І. Дроздова, А. Єрмола, Г. Коптаж, В. Маслов М. Красовицький, Н. Кузьміна, О. Сидоренко, С. Сисоева, О. Ситніков та ін.); як специфічна галузь соціальної дії, свідомо зорієнтована на соціальну активізацію суб'єктів освіти і пов'язаних з ними

соціальних інститутів з метою підтримки й розвитку ціннісного стандарту системи (В. Пуцов, А. Воловиченко та ін.).

Виклад основного матеріалу дослідження. За умов практичної реалізації Законів України „Про освіту”, „Про загальну середню освіту”, Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Державної програми „Вчитель” виняткового значення набуває проблема підвищення кваліфікації педагогічних працівників, упровадження у навчально-виховний процес досягнень психолого-педагогічної науки й передового педагогічного досвіду. Розв'язати цю проблему можна різними шляхами, але, передусім, через організацію внутрішньошкільної науково-методичної роботи.

І якою б не була точка зору на місце науково-методичної роботи в освітньому процесі, спільною є думка, що *науково-методична робота* — цілісна система взаємопов'язаних дій і заходів, яка ґрунтується на досягненнях науки, передового досвіду й конкретному аналізі утруднень учителів, і спрямована на підвищення професійної майстерності кожного вчителя, на збагачення й розвиток творчого потенціалу педагогічного колективу школи, а в результаті — на підвищення якості освітнього процесу.

Основні завдання й зміст управління науково-методичною роботою загальноосвітніх навчальних закладів нового типу охоплюють такі напрямки:

- 1) аналіз умов забезпечення психофізичного здоров'я учнів, стану викладання предметів і навчальних курсів, підготовка рекомендацій щодо приведення їх у відповідність до державних стандартів освіти;
- 2) створення організаційних умов для безперервного вдосконалення фахової освіти і кваліфікації педагогічних працівників;
- 3) організація вивчення якості забезпечення навчально-виховного процесу кадрами з відповідною педагогічною освітою;
- 4) керівництво роботою методичних кафедр, комісій та координація їх діяльності;
- 5) проведення методичних заходів, спрямованих на розвиток творчих

можливостей педагогів, вивчення, узагальнення й поширення ППД;

6) залучення педагогів до науково-дослідної роботи в статусі методистів-кореспондентів відповідних кафедр регіональних інститутів післядипломної педагогічної освіти;

7) апробація та введення нових освітніх технологій і систем;

8) створення умов для збереження, систематичного поповнення та ефективного використання методичного фонду літератури, аудіо- та відеоматеріалів;

9) координація змісту управління науково-методичною роботою зі змістом діяльності методичних і науково-методичних установ регіону.

Вихідними положеннями управління науково-методичною роботою у загальноосвітньому навчальному закладі нового типу є:

- колегіум, гімназія, ліцей - це відкрита система для інноваційних технологій та передового педагогічного досвіду, що адаптуються відповідно до мети і завдань навчального закладу;

- включення педагогів в інтенсивну багатофункціональну науково-методичну діяльність нерозривно пов'язане з процесом формування творчої особистості педагога, розвитком його професійної діяльності, а також ефективності навчально-виховного процесу;

- розвиток педагогічної діяльності вчителя та закладу в цілому можливий лише за умов дослідницького підходу до розгляду ключових завдань педагогіки і освіти, відповідно до цього аналіз різних аспектів НВП, узагальнення результатів педагогічної діяльності здійснюється на засадах досліджень, які проводяться;

- педагогічне дослідження не є виключною прерогативою вчених, а основою практичної педагогічної діяльності кожного вчителя;

- педагог - це особистість, яка безперервно розвивається та вдосконалюється, самостійно визначає цілі, засоби їх досягнення, реалізації, контролює відповідність їм отриманих результатів.

Структура управління науково-методичною роботою складається із взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, які відповідають цілям і

завданням, що стоять перед загальноосвітнім закладом нового типу та втілюються у різних формах, методах і засобах(Див.рис.1) .

Кожна підсистема управління науково-методичною роботою, тобто кожний його структурний елемент (творчі, динамічні групи; семінари, конференції тощо) має своє специфічне завдання. Будь-який структурний елемент «працює» на реалізацію проблеми та на підвищення майстерності окремого вчителя й всього педагогічного колективу загалом.

Рис. 1. Структура управління науково-методичною роботою

Науково-методична рада як професійний колективний громадський орган посідає чільне місце в структурі управління науково-методичною роботою гімназії. В компетенції науково-методичної ради — організація роботи з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, розвитку їх творчої

ініціативи, впровадження досягнень науки і передового педагогічного досвіду, взаємодія з науковими установами, громадськими організаціями тощо. Науково-методична рада:

- організує роботу з розвитку професійної майстерності вчителя; ініціює та здійснює мікродослідження;
- сприяє створенню колективу однодумців, які працюють над постійним професійним вдосконаленням, підвищенням продуктивності педагогічної праці;
- розглядає та затверджує плани, програми, проекти усіх підрозділів щодо науково-методичної роботи;
- координує діяльність з питань науково-методичної роботи з науково-методичним центром міського управління освіти;
- інструктує та консультує педагогів з питань виконання нормативно-правових документів, організації навчально-виховного процесу;
- інформує педагогів про досягнення психолого-педагогічної науки, кращий педагогічний досвід працівників гімназії, міста, області, країни.
- організовує та стимулює ініціативу педагогічного колективу до науково-дослідної, експериментальної та творчої діяльності, спрямованої на вдосконалення, оновлення й розвиток навчально-виховного процесу у ЗНЗ нового типу;
- консультує педагогів з проблем інноваційної діяльності, дослідницької роботи, професійного вдосконалення;
- вивчає професійні досягнення педагогів, узагальнює прогресивний досвід кожного та впроваджує його у практику роботи педколективу;
- створює умови для використання в роботі педагогів діагностичних методик і моніторингових програм з прогнозування, узагальнення та оцінки результатів педагогічної діяльності.

Коротко охарактеризуємо масові форми управління НМР.

Педагогічна рада - вищий орган гімназії, який визначає основні напрямки і завдання, конкретні форми роботи педагогічного колективу та

приймає рішення з основних принципів питань діяльності. Головою педагогічної ради є директор. Робота педагогічної ради проводиться відповідно до плану, який складається, як правило, на навчальний рік та затверджується на першому засіданні педагогічної ради. Педагогічна рада має право виносити рішення при наявності не менше двох третин її членів.

Одним із шляхів трансформації педагогічної ідеї в практику є розробка актуальної для педагогіки й загальноосвітнього навчального закладу нового типу *науково-методичної проблеми*.

Ще однією масовою формою управління науково-методичної роботи є *педагогічні читання*, які мають на меті аналіз, осмислення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду й проводяться з актуальної педагогічної тематики. Педагоги впродовж певного періоду працюють над окремими темами, проблеми і на педагогічних читаннях доповідають про результати свого дослідження.

Ефективною формою управління науково-методичною роботою є *науково-практична конференція* для вивчення й узагальнення передового досвіду. З темою конференції педагогічну громадськість ознайомлюють заздалегідь. На пленарному засіданні розглядають основні питання проблеми, яка виноситься на обговорення, а під час роботи секцій обговорюють конкретніші питання, відвідують уроки та заходи. Відповідно до теми конференції вчителі вивчають літературу й осмислюють власний досвід, а також досвід колег. На підсумковому пленарному засіданні заслуховують звіти керівників секцій, обговорюють і приймають рекомендації науково-практичної конференції з даної проблеми

До *групових форм* управління науково-методичною роботою відносяться: науково-методичні кафедри; семінари-практикуми; психолого-педагогічний семінар; школа педагогічної майстерності; творчі групи; наукове товариство гімназії .

Однією з групових форм управління науково-методичною роботою у загальноосвітніх навчальних закладах нового типу є *науково-методичні*

кафедри, які на відміну від методичних об'єднань загальноосвітніх шкіл обов'язково планують, організують, здійснюють керівництво, контроль за дослідницькою (дослідно-експериментальною, інноваційною) діяльністю, здійснюють моніторинг процесу та результатів експериментальної роботи кожного члена кафедри. Будь-яка модернізована чи нова навчальна програма, розроблена вчителем, нова методика або форма організації НВП підлягає обов'язковому рецензуванню кафедри. Важливими новими напрямками діяльності кафедр є: міжциклова, міжпредметна, міжкурсова координація навчального матеріалу по ступенях, паралелях, класах різних типів, як усередині кафедри, так і між ними. Кафедра забезпечує цілісність (системність) змісту навчального матеріалу й технологій навчання в рамках тих предметів, якими вона опікується. Наприклад, науково-методична кафедра класних керівників, що забезпечує використання тих чи інших методик розвиваючого виховання учнів у позакласній діяльності, зобов'язана вступити у взаємодію з іншими кафедрами й забезпечити повну наступність у вихованні дітей за цими методиками. До роботи науково-методичних кафедр залучаються науковці, що забезпечує відмінний від методичних об'єднань досвід, спрямований на забезпечення нововведень в систему роботи загальноосвітніх навчальних закладів нового типу, навчання усіх категорій педпрацівників, подальше впровадження інноваційних технологій, створення банку інновацій, допомогу молодим учителям.

Всі науково-методичні кафедри, як учасники психолого-педагогічного семінару-практикуму, займаються удосконаленням педагогічних умінь та навичок в управлінні процесом соціалізації дітей, вивчають та узагальнюють систему роботи педагогів. Значна увага у роботі приділяється науково-дослідній роботі вчителів. Кожен вчитель працює за теоретичною та практичною темами, і має змогу поділитися власними напрацюваннями під час проведення заходів як традиційних, так і нетрадиційних. Одним з показників розвитку творчого потенціалу кожного педагога є наявність

педагогічних знахідок, ідей, які в подальшому утворюють педагогічний досвід.

Серед групових форм управління науково-методичною роботою добре себе зарекомендували *творчі групи* вчителів. До їхнього складу входять теоретично підготовлені, досвідчені, творчі вчителі (8-10 осіб). Завдання цих груп — розв'язувати актуальні проблеми НВП (особливості роботи за новою програмою, підручником, створення на уроці проблемних ситуацій тощо), які є новими в педагогічній теорії і практиці.

Цікавою є така форма групової роботи педагогів, як *робота Наукового товариства*, яка здійснюється за різними формами: у вигляді уроків, лекцій, лабораторно-практичних та семінарських занять, диспутів, дебатів. У ході діяльності Наукового товариства найчастіше здійснюються:

- ✓ розробка програми співробітництва з всеукраїнськими та міжнародними громадськими організаціями, діяльність яких спрямована на пошук і розвиток обдарованих дітей;
- ✓ укладання угод з науковими установами, вищими навчальними закладами щодо цілеспрямованого відбору та навчання обдарованих дітей;
- ✓ проведення олімпіад, інтелектуальних конкурсів, турнірів;
- ✓ участь педагогічних працівників та обдарованої молоді у міжнародних програмах, науково-практичних конференціях, змаганнях і конкурсах;
- ✓ забезпечення науково-педагогічного супроводу роботи вчителів з обдарованими дітьми;
- ✓ розробка рекомендації щодо проведення індивідуальних занять (консультацій) як важливої форми роботи з обдарованими учнями; щодо організації роботи з обдарованими дітьми, критеріїв їх виявлення;
- ✓ розробка програм спецкурсів та факультативів
- ✓ критерії оцінювання результатів роботи обдарованих учнів;
- ✓ систематичне проведення психологічних досліджень щодо актуальних питань розвитку учнів на різних вікових етапах;
- ✓ залучення працівників психологічної служби до експертизи інновацій;

- ✓ розвиток міжнародних партнерських зв'язків; залучення до співпраці міжнародних та неурядових організацій, фондів, представників шкільних евриклубів, педагогічної, учнівської й батьківської громадськості;
- ✓ налагодження дієвих зв'язків із засобами масової інформації;
- ✓ навчання вчителів-предметників методам практичного застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі.

Індивідуальні форми управління науково-методичною роботою (взаємовідвідування уроків, стажування, консультація, атестація, самоосвіта) використовуються для задоволення потреб і конкретних запитів педагогічних працівників. Їх вибір залежить від рівня освіти, професійної компетентності, індивідуальних можливостей педагогічних працівників

Самоосвіта здійснюється за індивідуальними планами, зміст яких має зв'язок з проблемою, над якою працює весь педагогічний колектив, сприяє удосконаленню й розширенню психолого-педагогічних знань та умінь, підвищенню власної професійної майстерності.

Взаємовідвідування уроків (виховних заходів) у системі управління НМР відіграє специфічну роль. Добре налагоджене взаємовідвідування сприяє перенесенню кращих методів роботи одного педагога в практику діяльності інших, надихає вчителя на пошук нових методів навчання, виховання. Порівняння власного досвіду з досвідом колег дає можливість критично оцінити різні варіанти досягнення мети.

Під час відкритих уроків відбувається демонстрація кращого досвіду, пропаганда нових педагогічних надбань і актуальних питань методики (наприклад, розвиток критичного мислення, пізнавальної самостійності школярів, комплексне використання засобів навчання тощо). Відкритий урок синхронно поєднується з обговоренням питань на ту саму тему на засіданні науково-методичних кафедр. Під час аналізу й обговорення відкритих уроків забезпечується цілеспрямованість обговорення, науковість аналізу, принциповість, поєднану з доброзичливістю у критичних зауваженнях і практичних рекомендаціях.

Атестація педагогів — індивідуальна форма управління НМР, що здійснюється спеціальною атестаційною комісією з метою визначення відповідності педагогічних працівників зайнятій посаді, рівню кваліфікації: спеціаліст, спеціаліст другої категорії, спеціаліст першої категорії, спеціаліст вищої категорії, а також педагогічні звання: старший учитель, учитель-методист, педагог-організатор-методист та інші.

Інноваційними формами науково-методичної роботи на сьогодні є використання новітніх інформаційних технологій. Втілення інформаційних технологій у педагогічний процес суттєво впливає на формування нового педагогічного мислення. Неодмінним є ознайомлення та робота вчителів з пошуковою системою Інтернет. Однією з інноваційних форм науково-методичної роботи є й дистанційне навчання педагогів, під яким на практиці розуміють таке навчання, яке здійснюється за допомогою сучасних комп'ютерних та телекомунікаційних технологій у реальному часі (відеозв'язок, чат, телефон) або асинхронне (телеконференція, електронна пошта тощо). Таке навчання є інваріантним по відношенню до часу й простору, тож є найбільш адекватною відповіддю на той виклик, який сьогодні нам робить швидкозмінне інформаційне суспільство.

Висновки. Отже, нами виявлено, що система управління науково-методичною роботою у загальноосвітніх навчальних закладах нового типу розуміється як цілісна, заснована на досягненнях науки система взаємопов'язаних заходів, дій, засобів, спрямованих на підвищення професійної майстерності кожного педагога, керівника, збагачення і розвиток творчого потенціалу педагогічного колективу, а в кінцевому результаті - на досягнення оптимальних результатів освіти, виховання і розвитку особистості.

Управління науково-методичною роботою відбувається на основі врахування сучасних тенденцій системи освіти, післядипломної педагогічної освіти, інноваційних пошуків і досвіду, урахування ресурсів можливостей закладу; функціонуюча система управління науково-методичною роботою

позначається на піднесенні рівня професійної компетентності й педагогічної майстерності вчителів та якості їх праці.

Література

1. Гуменюк В. В. Науково-методична робота з педагогічними кадрами / В.В. Гуменюк, І.А. Наумчук. - Хмельницький, 2005. - 185с.
2. Даниленко Л.І. Модернізація управління загальноосвітньою школою : Науково-теоретичне обґрунтування та методичні рекомендації / Даниленко Л.І., Островерхова Н.М. - К. : Укргеоінформ, 1994. – 140 с.
3. Дивак В.В. Організаційно-педагогічні основи методичної роботи / Дивак В.В. - К. : УПКСКО, 1995. - 180с.
4. Єрмола А.М. Технологія організації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами. Науково-методичний посібник / Єрмола А.М., Васильченко О.М. - Харків : Курсор, 2006. – 312 с.
5. Жерносек І.П. Організація методичної роботи в школі / Жерносек І.П. - К. : ІСДО, 1995. – 107 с.
6. Жерносек І.П. Удосконалення науково-методичної роботи в сучасних загальноосвітніх школах, ліцеях і гімназіях : Монографія / Жерносек І.П. - К. : ІСДО, 2001. – 204 с.